

Koninklijke Heemkundige Kring Essen

Werkgroep Archeologie

Nieuwsbrief Mei 2016

Jg. 2 nr 2 contact: essenarcheologie@gmail.com of via het Heemhuis

Een Romeinse Sestertie uit Essense bodem

In de nieuwsbrief van februari 2016 brachten we de ontdekking van de Romeinse potstalboerderij in Nispen onder uw aandacht. Na eerdere vondsten van aardewerk uit de Romeinse periode was dit voor de gemeente Nispen een prachtig en substantieel stuk van de historische puzzel die op zijn plaats viel. Het artikeltje besloten we door te stellen dat mits het nodige zoekwerk (en een dosis geluk) dergelijke vondsten ook in onze gemeente te vinden zouden zijn. Het is dan ook fantastisch dat we meteen in de volgende editie van onze nieuwsbrief u op de hoogte kunnen brengen van de eerste vondst van Romeins materiaal in Essen!

Begin 2016 vond een metaaldetectorist namelijk een Romeinse Sestertie, die na determinatie herkend kon worden als een Faustina I:

De munt- en kopzijde van de in Essen gevonden sestertius

Dezelfde munt- en kopzijde van intacte(re) versies van hetzelfde type sestertie

De kopzijde van de munt toont ons een afbeelding van een vrouwengelaat: Anna Galeria Faustina. Zij was de echtgenote van de Romeinse keizer Antoninus Pius en leefde in de eerste helft van de tweede eeuw na Christus. Als gemalin van de keizer

kreeg zij op het einde van haar leven ook het recht de titel van keizerin te dragen (van 138 n C tot haar dood in het jaar 141) : vandaar de AUG oftewel Augusta, keizerin op de munt.

Faustina kreeg met Anontinus vier kinderen, waarvan enkel een dochtertje, Faustina (de jongere) het overleefde en die later de echtgenote zou worden van Marcus Aurelius (en de moeder van de beruchte keizer Commodus). Of alle vier de kinderen wel werkelijk van Antoninus afstamden is maar de vraag; van Faustina de Oudere is immers bekend dat zij het niet zo nauw nam met de echtelijke trouw en er meerdere affaires op nahield. Toch bleef haar man Antoninus van haar houden, en liet haar zelfs na haar dood heilig verklaren. Vandaar de vermelding DIVA (kort voor divina oftewel 'heilige').

Rondom het vrouwenhoofd kunnen we dus DIVA AUG FAUSTINA, oftewel heilige keizerin Faustina lezen. Hiermee zijn we zeker dat het een munt geslagen ter herdenking van Faustina de Oudere betreft, ter ere van haar dochter zijn er enkel munten geslagen met DIVA FAUSTINA.

Op de keerzijde wordt meestal een godheid afgebeeld. Op de gevonden munt is dit Pieta, die met háár rechterarm (links op de munt) wierook in een wierookbrander gooit (schuin neerwaarts gerichte arm), terwijl ze in háár linkerhand (rechts op de munt) een kistje met opengeslagen deksel vasthoudt. Dat kistje met deksel zou namelijk de rechthoekige vorm aan de rechterkant van de personificatie op de gevonden munt kunnen verklaren.

Zodoende kan de in Essen gevonden munt gedetermineerd worden als een Faustina de oudere, geslagen ergens tussen 141 en 147 na Christus.

Sestertiën waren de meest courante munten ten tijde van het Romeinse keizerrijk. Ze werden geslagen in brons (eigenlijk een messing van koper en zink) en waren door hun omvang ook ideaal als propagandamiddel. De 'Essense' Sestertie heeft bv. een diameter van ca. 33 mm en een dikte van 3 mm . Ter vergelijking: een hedendaag stuk van 2 euro heeft een diameter van 25,75 mm en weegt zo'n 8,5 gram bij een dikte van 2,2 mm.

Een sestertie als propagandamiddel: deze munt is geslagen door keizer Vespasianus met een afbeelding van zijn twee zonen Titus en Domitianus, en waarmee hij zijn dynastieke ambities aangaf.

Het Romeinse geldsysteem was opgebouwd uit munten die hun waarde ontleenden uit hun samenstelling van edelmetalen: de meest waardevolle was de zgn. Aureus, die uit goud bestond. Daarna had men de zilveren Denarii ter beschikking, gevolgd door de bronzen Sestertie en de koperen As. De waarde van deze munten werd uiteraard bepaald door de hoeveelheid metaal die erin verwerkt

zat (zeker wat de aureus en de denarius betref). Tijdens de regeerperiode van keizer Augustus (27 v Chr. – 14 n Chr.) bevatte een Aureus nog 7,9 gram goud en een denarius 3,83 gram zilver. 1 denarius was op dat moment evenveel waard als 4 Sestertiën en er gingen 4 assen in 1 Sestertie. Doorheen de geschiedenis van het Romeinse Rijk zouden deze waarden echter uitgehold worden. Toen het rijk rond het jaar 100 zijn definitieve omvang had bereikt en de inkomsten uit veroveringen opdroogden, zag de ene na de andere keizer zich ertoe genoodzaakt om minder edelmetaal in de geslagen munten te verwerken. Eenmaal de inwoners dit doorkregen raakte het Romeinse rijk in een spiraal van inflatie terecht die zijn weerga niet kende¹...

Wat is nu het belang van deze eenzame sestertie? Net zoals één zwaluw de lente niet maakt, maakt één sestertie de Romeinse bewoning niet. Echter, kijken we naar de recente vondsten in Nispen dan kunnen we de sestertie wel degelijk in perspectief plaatsen. Onze streek was niet alleen bewoond in de tweede eeuw na Christus, ze bevond zich ook ingebed in een handelsnetwerk, waarbij naast ruilhandel ook de door het Rijk geslagen munten als betaalmiddel circuleerden. Waar munten zijn is er dus een marktwezen en bijgevolg handelswaar (potten, kruiken, luxegoederen,...). De uitdaging en logische volgende stap zal er nu uit bestaan hier sporen van te vinden...

Voor alle materiële sporen uit het verleden is er één adres in Essen: de Archeologische Werkgroep van de Heemkundige Kring, te bereiken op essenarcheologie@gmail.com of via het Heemhuis.

De waarde van een Sestertie

Wat was nu de koopkracht van een dergelijke munt, wat kon je ermee kopen? Omdat de waarde van de Romeinse munten gaandeweg sterk verminderde (zie het deeltje over de inflatie) is het allereerst van belang om het tijdvak waarin je de waarde wil kennen te kiezen.

Een ongeschoolde arbeider kreeg bijvoorbeeld op het einde van de 1^e eeuw na Christus een dagloon van 1 sestertius. Het bestaansminimum van een doorsnee familie bedroeg op dat moment volgens sommigen 400 sestertii per jaar. In de 2^e eeuw n. C. kreeg een legioensoldaat een dagsoldij van iets minder dan 4 sestertii. Door de inflatie die vooral in de 3^e eeuw speelde legde keizer Diocletianus maximumprijzen op: zo mocht volgens dat edict een halve liter kwaliteitswijn niet langer meer dan 30 denarii (oftewel 120 sestertii kosten).

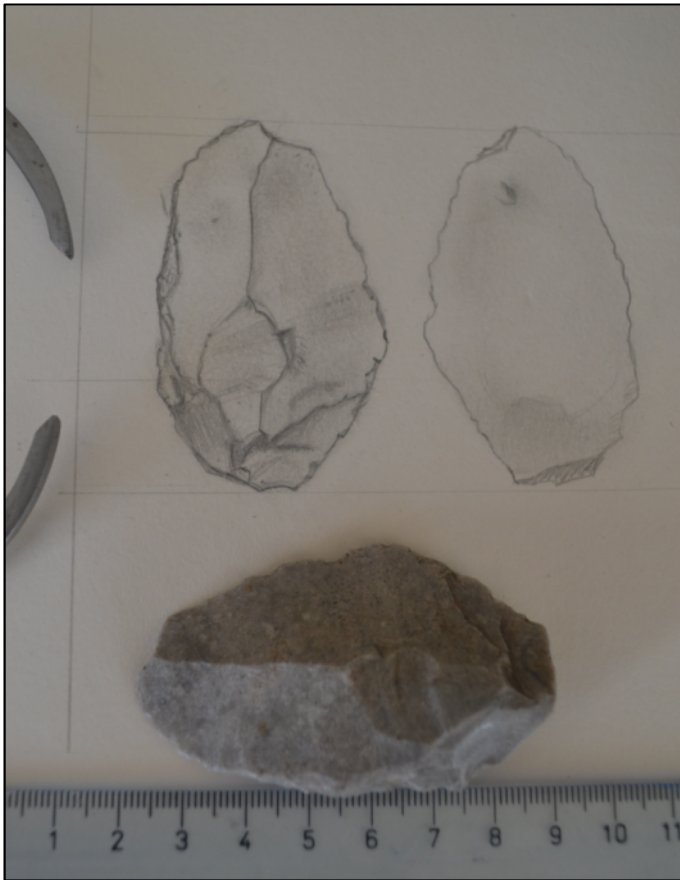
Uit herbergen in Pompeii is duidelijk geworden dat een klant voor een brood in 79 na Christus 1 as moest betalen – een kwart sesterti dus. Een kruik tafelwijn kostte eveneens 1 as, wilde de klant van de diensten van een hoertje gebruik maken betaalde hij tussen de 2 en de 8 as.

Om maar aan te geven hoeveel brood, wijn of vertier je met 1 sestertie in je zakken kon kopen...

¹ CLERINX, H., Romeinse Sporen, Amsterdam, 2014, blz. 145-146.

DE WAARDE VAN EEN SESTERTIE obv CUYT, G., Schaven aan het Verleden. Op verkenning in onze archeologie, Antwerpen, 2007, Blz. 170 – 171.

Steentijdvondsten in Essen

Toen 10,000 jaar geleden de aarde terug begon op te warmen en de vegetatie ook terugkwam, vonden zowel mens als dier de weg terug naar onze streken. Hoewel de meerderheid van hun werktuigen waarschijnlijk van hout waren, wordt deze periode aangeduid als het Mesolithicum, ofwel Middensteentijd, daar het, uitzonderingen daar gelaten, voornamelijk de lithische sporen zijn die we vandaag de dag nog terug kunnen vinden. In onze gemeente is Horendonk hier een dankbare plaats voor: dezelfde jager-verzamelaars waarvan de sporen in de Maatjes en in Rucphen teruggevonden zijn, deden ook het latere Essen aan en lieten hun sporen na in de vorm van vuursteen.

Op de foto een mooie afslag die recent op Horendonk gevonden werd. Een afslag is een stuk dat is 'afgeslagen' van een grotere massa. Een afslag is te herkennen aan het slagvlak en de slagbult aan het proximale uiteinde (de zijde waar een impact op de originele vuursteenknol in de afslag heeft geresulteerd). Afslagen kunnen voorkomen in elke vorm en grootte, afhankelijk van de gebruikte afslagmethode en -techniek.

In een volgende nieuwsbrief voorzien we een aantal tips om vuurstenen artefacten van 'normale' keien en natuurlijk gevormde splijtstukken² te onderscheiden. Uiteraard zijn we nog steeds erg blij met elke melding van vondsten. Hiervoor kunt u ons steeds bereiken via:

essenarcheologie@gmail.com

Ook alle andere interessante vondsten zijn steeds welkom.

---

² VERPOORTE, A., Het herkennen van vuurstenen artefacten, Leiden, 2014, blz. 6.

De zoektocht naar de watermolen

De oproep tot financiële steun voor het dendrochronologisch onderzoek is niet in dovemans oren gevallen. In amper een maand tijd werd het benodigde bedrag bij elkaar gebracht. De grootste dank van zowel de werkgroep als de hele Heemkundige Kring gaat dan ook uit naar iedereen die het project de moeite waard vond om te steunen. Voor de kring is het enorm motiverend om te zien dat de giften zowel van bedrijven als particulieren en van mensen binnen en buiten de gemeente kwamen (we mochten bijdragen noteren uit alle Nederlandse buurgemeenten en zelfs uit West-Vlaanderen!).

19 mei was het dan zover: de heipalen werden van de muur van het gemeentehuis gehaald en naar het Koninklijk instituut voor de Kunsten in Brussel gebracht. Daar werden ze toevertrouwd aan dr. Maggi, die zal trachten om d.m.v. dendrochronologisch onderzoek ons van een datering te voorzien.

Een eerste vluchtige analyse leerde ons alvast het volgende:

- De balken zijn zonder enige twijfel vervaardigd uit eik
- Er zijn met het blote oog geen sporen van werktuigen te zien, microscopisch onderzoek kan echter nog sporen aan het licht brengen
- De jaarringen lijken op het eerste zicht smal wat eerder op een oude boom wijst. Dit kan goed nieuws betekenen: In de Middeleeuwen was hout immers in onze streken het primaire bouw materiaal. Dit bracht echter een enorme ontbossing met zich mee, en bomen die gegeerd bouw materiaal waren zoals eik, kregen zelden de tijd om een hoge leeftijd te bereiken (volwassen eiken worden in West-Europa gemiddeld 200 tot 300 jaar oud)³. Duiden de smalle jaarringen daarom op een pre-middeleeuwse boom? De kans is alleszins een beetje groter...

Een heipaal op de werkbank van het KIK

De uitslag van het onderzoek wordt deze zomer verwacht.

---

³ DEGRYSE, P., ERVYNCK, A. LINSEELE, V. e.a., Natuurwetenschappen en archeologie. Methode en Interpretatie, Leuven/Den Haag, 2015, blz. 259 e.v.

MEDEA

De Medea uit de Griekse mythologie was een tovenares die Jason en de argonauten hielp om het Gulden Vlies te veroveren. Na echter door hem verlaten te zijn voor de dochter van de Korinthische koning toonde ze zich echter van een andere kant: zonder verpinken vermoordde ze in één moeite de nieuwe liefde van Jason, de twee zoontjes die ze samen met Jason had en de koning van Korinthië.

MEDEA is echter ook de naam voor een gloednieuw platform voor de registratie en determinatie van metaaldetectie-vondsten, een project van de Vrije Universiteit Brussel (VUB) en PACKED vzw. MEDEA streeft ernaar om metaaldetectievondsten in Vlaanderen, die verspreid zijn over vele privécollecties, digitaal te ontsluiten door middel van een online, publiekstoegankelijke en gebruiksvriendelijke databank. Hoewel ze een belangrijke bron aan archeologische informatie vormen, zijn deze vondsten momenteel dus erg moeilijk toegankelijk voor onderzoekers en andere geïnteresseerden. MEDEA wil bovendien de samenwerking tussen metaaldetectoren en het archeologische werkveld in Vlaanderen stimuleren. Detectoristen registreren hun vondsten door middel van foto's, een beschrijving en andere gegevens. Op hun beurt kunnen vondstexperten aan elk geregistreerd object bijkomende informatie toevoegen, zoals type, datering, interpretaties en literatuurverwijzingen. MEDEA wordt zo een springplank voor nieuw onderzoek op de onderbelichte categorie van metaalvondsten.

De Heemkundige Kring nodigt op **26 mei** alle geïnteresseerde metaaldetectoren uit in de **Oude Pastorij aan de Essendonk 3** om kennis te maken met MEDEA. Opzet van de avond is dat metaaldetectoren een aantal van hun vondsten meebrengen. Pieterjan Deckers, onderzoeker verbonden aan de VUB en bezieler van het project, zal dan leren hoe deze op te laden in MEDEA en waar nodig determinatie voorzien. Bovendien is het een mooi moment voor lokale metaaldetectoren om met elkaar in contact te komen, vindplaatsen te delen en ervaringen uit te wisselen.

De avond begint om 19u, je kan al om 18.30u binnen. De toegang is gratis. Alle geïnteresseerde metaaldetectoren zijn welkom. Inschrijven is niet nodig. Het is aangeraden vondsten en een laptop mee te brengen.

Info: Thomas Dekkers, gsm 0486 95 57 02, email: essenarcheologie@gmail.com

Vind alle nieuwsbrieven terug op www.heemhuis.be

Volg ons ook op Facebook op via [Archeologie@Essen](https://www.facebook.com/Archeologie@Essen)